

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדה תימן

נמסר במוצש"ק
וישלה
כסלו ה'תשע"ד ב'שכ"ה
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי הרמב"ן בדבר חטאם של החשמונאים אשר נטלו לעצמם את המלוכה
אע"פ שאינם משבט יהודה.

ביאור הגמ' במסכת הוריות בעניין המעשה ברבי מאיר ורבי נתן אשר ניסו לפגוע
ברשב"ג שהיה הנשיא.

מדוע רבי מאיר נקבר בעמידה, וכיצד קברו אותו כך והלא זאת קבורת חמור
רח"ל?

מדוע נותנים צדקה לזכות רבי מאיר בעל הנס דוקא, ומה הפירוש אלהא דמאיר
ענני.

עניין דרך ארץ באכילת סופגניות, לא בגרגרנות ורעבתנות.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 357

מספר השיעור בדיסקים – 231

השיעור מוקדש לרפואת

מרת איז'ה עליזה בת יוסף שתחי',

המקום ברוך הוא ישלח לה רפואה שלימה בתוך כל
שאר חולי עמו בית ישראל, ויעמידה מחליה לחיים
טובים ולשלום, בבריאות איתנה, ויתקיים עליה
מקרא שכתוב 'מנשים באהל תבורך', אכ"ר.

מבקשים מכולם לכוון בעניית אמן.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב מירון כהן יצ"ו לרפואת אמו מרת איזיה עליזה בת יוסף, שהמקום ברוך הוא ישלח לה רפואה שלימה בתוך כל שאר חולי עמו בית ישראל, ויעמידה מחליה לחיים טובים ולשלום, בבריאות איתנה, ויתקיים עליה מקרא שכתוב 'מנשים באהל תבורך', אכ"ר.

ביאור דברי הרמב"ן בדבר חטאם של החשמונאים אשר נטלו לעצמם את המלוכה אע"פ שאינם משבט יהודה.

נאמר בתורה, לא יסור שבט מיהודה ומחקה מפיין רגלו עד פי יבא שילה ולו יקהת עמים [בראשית מ"ט, י]. זוהי הברכה שיעקב אבינו ע"ה בירך את שבט יהודה, עד ימות המשיח, 'עד כי יבוא שילה', פי יהודה גבר באחיו [דה"א ה', ב'].

וידועים דברי הרמב"ן [שם] האומר, כי החשמונאים נכשלו בעניין זה. דהיינו, שהיה איסור במה שהם לקחו לעצמם את המלוכה. על אף גדולתם ובזכותם נעשה נס חנוכה, והגם שעד היום אנו מקיימים דבריהם, במה שקבעו בי"ד שלחשמונאי ובמה שייסדו לדורות, אבל בכל זאת, הקב"ה מדקדק עם צדיקיו וחסידיו כחוט השערה. אמנם ישנה זכות, אבל ישנה גם חובה, ו'לא נגע זה אל זה'.

וזה לשון הרמב"ן, ולפי דעתי, היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד, עוברים על דעת אביהם, ומעבירים נחלה. הרי מזמן רחבעם, בנו של המלך שלמה, נחלקה המלכות לשני חלקים. מלכי יהודה, ומלכי ישראל. כמה וכמה מלכים עברו על העניין הזה, והעבירו נחלה, על אף שאסור היה להם להיות מלכים. ומדוע הם בכל זאת עשו זאת? אומר הרמב"ן, והם היו סומכים על דבר אחיה השילוני, הנביא שמשח לירבעם ואמר [מלכים א' י"א, ל"ט] ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים. וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך, ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה, עברו על צוואת הזקן.

הם עברו על צוואת יעקב אבינו שאמר, לא יסור שבט מיהודה. המלכות ניתנה, רק לשבט יהודה. ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע [הושע ח', ד'] הם המליכו ולא ממני. כי כל עניין מלכים אלו, היה שלא ברצון ה', הדבר היה נגד דעת תורה, ונגד מה שהבטיח יעקב אבינו, אשר כמובן כל דבריו נאמרו ברוה"ק ע"י נבואה. וזה היה עונש החשמונאים, שמלכו בבית שני.

בל נחשוב ח"ו, כי החשמונאים היו אנשים קטני ערך, שהיו יודעי מלחמה, ומה שנלחמו ביוונים ויכלו להם, היה בכח גבורתם, וכל הצלחתם באה מכח שהיו אנשי תחבולות. כי היו חסידי עליון. ואלמלא הם, נשתכחו התורה והמצות מישראל. הרי היוונים כמעט איבדו את עם ישראל מבחינה רוחנית, שליטתם נמשכה עשרות שנים, חמשים ושתים שנה, ורצונם היה להשכיח תורה מישראל, וגזרו גזירות על המצוות היסודיות ביותר. ולולא החשמונאים אשר קמו ועמדו כנגדם, הם כמעט הצליחו רח"ל. ואף על פי כן, נענשו עונש גדול. כי ארבעת בני חשמונאי הזקן, החסידים המולכים זה אחר זה, עם כל גבורתם והצלחתם, נפלו ביד אויביהם בחרב. והגיע העונש בסוף, למה שאמרו רז"ל [בבא בתרא דף ג ע"ב], כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא, עבדא הוא. שנכרתו כולם בעון הזה.

הגמ' שם מספרת, על אותה נערה, שהורודוס המלך רצה לקחתה לאשה. וכיון שסירבה, ולא יכלה להימלט, איבדה את עצמה לדעת. וקודם לכן עלתה לגג והכריזה, כי מי שיגיד שהוא מבית חשמונאי, שיידעו שהוא עבד. הלא הורודוס, היה עבד של בית חשמונאי. היא האחרונה שנשארה מבית חשמונאי. ממילא במותה, אבד היחוס ונפסקה השושלת. אף לא אחד יוכל לטעון, שאביו או סבו, הוא מהשושלת שלחשמונאים. מי שיאמר זאת, הוא רק יכול להיות עבד, ותו לא. זה בלבד, יכול להיות הקשר שלו לחשמונאים. הוא יכול

שערי יצחק – השיעור השבועי

הלויים". דהיינו, לכהנים ישנה מטלה אחת, לעבוד את ה', ללא קבלת משרה ציבורית או התערבות בשלטון, כי אין זה מתפקידם. דברים אלו מיועדים רק לאנשי שבט יהודה, ולא לשבט הכהונה, למרות חשיבותם ודרגתם. הם היו צריכים להעביר את השלטון, לשבט יהודה.

מוסיף על כך בעל מדרש תלפיות [דף רכ"ב ע"ב] בשם ספר שלשלת הקבלה, להבין את עומק העניין וחומרת הדבר, 'לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם', כבר נתן המלכות לבית דוד, כפי שרשו למעלה. דוד במלכותו. והמחליף מלכותו, נמצא נוגע בכבוד המדה, ולכן נופל בו הכליון. כי מדת המלכות, דין ממת ומחיה. הוא הסביר את העניין, לפי פנימיות הדברים. דהיינו, כיון שמלכות בית דוד היא בבחינת 'דינא דמלכותא דינא', שכינה בחינת דין. ממילא מי שנוגע בזה, מסתכן. אסור להתקרב לכך. זאת היתה הסיבה להענשת החשמונאים.

מי שיראה בספר שמן למאור נדף קט"ז, הארכתו בס"ד על נושא זה. והבאתי כי דברי הרמב"ן האלו, אינם מוסכמים. אמנם רבינו בחיי קיבל את דבריו, אבל הרבה ראשונים לא הלכו בשיטתו. כגון הר"ן בדרשותיו, השולל טענה זו, ולדעתו החשמונאים לא עברו על איסור זה. כיון שבזמן בית שני, בלאו הכי לא זכו המלכים לשלטון של ממש, אלא הם היו כפופים למלכי פרס שמלכו בכיפה, וחלשו על ישראל. ובכדי להראות שלטונם, הם ציוו לחרוט הציור של שושן הבירה בביהמ"ק, כדי שידעו שאינם יכולים לעשות שום דבר ללא התייעצות איתם, ואינם יכולים לעשות דברים בלי רשותם.

רבי צדוק הכהן מלובלין בספר רסיסי לילה [אות נ], גם הוא דן בעניין זה, וכותב כך, וברור בעיני, דמה שאמרו דלא אשת"י מינייהו וכו', אין רצה לומר דלא נשאר לגמרי מהם. וחלילה מי שעשה התשועה הגדולה הזאת

להטעות את כולם, שכביכול היה לו קשר משפחתי, אבל הוא אינו הצאצא שלהם. וז"ל הגמ' בב"ב שם, הורודוס, עבדא דבית חשמונאי הוה. נתן עיניו באותה תינוקת. יומא חד, שמע ההוא גברא בת קלא דאמר, כל עבדא דמריד השתא, מצלח. קם קטלינהו לכולהו מרותיה, ושיריה לההיא ינוקתא. כי חזת ההיא ינוקתא דקא בעי למינסבה, סליקא לאיגרא ורמא קלא. אמרה, כל מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי קאתינא, עבדא הוא.

ממשיך הרמב"ן לבאר, ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים. אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק, לא עברו אלא בעבור זה שמלכו, ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה ענשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום. כלומר, אכן היה חטא נוסף בזרע חשמונאי, וזהו שמעון, שהיה כהן גדול, ומובא בגמ' כי התחבר לצדוקים, נגד הפרושים. אבל אומר הרמב"ן, שלא זאת היתה הסיבה לענשם, כי הוא היה רק אחד, ולא בגללו נענשו כולם. "האיש אחד יחטא, ועל כל העדה תקצוף"? אלא הגורם לעונש היה, בגלל שנטלו המלוכה לעצמם, אף על פי שהם לא היו מזרע יהודה, מבית דוד. והם נקנסו, מדה כנגד מדה. כיון שהם מלכו, הגם שהם לא היו ראויים, לכן באו עבדיהם ומשלו בהם והכריתו זרעם.

ומוסיף הרמב"ן עוד, ואפשר גם כן, שהיה עליהם חטא במלכותם, מפני שהיו כהנים, ונצטוו [במדבר י"ח, ז'] וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אֶתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת פְּהִנְתְּכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וְלַמִּבֵּית לְפָרֶכֶת וְעַבְדְּתֶם עַבְדַּת מִתְּנֶה אֶתְּן אֶת פְּהִנְתְּכֶם. ולא היה להם למלוך, רק לעבוד את עבודת ה'. וראיתי בירושלמי במסכת הוריות ופרק ג הלכה ב, "אין מושחין מלכים כהנים. אמר רבי יהודה ענתוריא, על שם לא יסור שבט מיהודה". אמר רבי חייא בר' אבא, למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, מה כתיב בתריה? לא יהיה לכהנים

עד החרבן השני. הרמב"ם מדגיש, 'וגברו הכהנים'. ושוב כופל, 'מלך מן הכהנים'. משמע, כי הרמב"ם לא ראה בכך בעיא כ"כ. אדרבה, הוא כביכול ציינס לשבת, באמרו 'וחזרה המלכות לישראל יתר על מאתים שנה'.

על כל פנים, הדברים שנויים במחלוקת. אולם מכך מבינים, עד כמה העניין הנ"ל, אינו פשוט. כי גם אם ישנם תירוצים ונימוקים, הם רק בדיעבד. (ואין ראייה משאול המלך, כי אז עוד לא התחילה מלכות בית דוד). אולם עיקר המלכה, קשורה ומתייחסת לבית דוד בלבד.

זהו מה שהגמ' אומרת [סנהדרין ה ע"א] 'לא יסוד שבט מיהודה, אלו ראשי גליות שבבבל, שרודין את ישראל בשבת. גם ראשי הגליות והמנהיגים בעם ישראל, הם בעצם משבט יהודה. זאת הבטחה של הקב"ה, שבאה בפיו של יעקב אבינו, 'ומחוקק מבין רגליו'. שבכל זמן, הם ינהיגו את עם ישראל, ולהם ראויה המלוכה.

לפי זה, ניישב שאלה שדיברנו עליה בעבר [שיעור מוצש"ק ויצא ה'תשע"ד], מדוע רבן גמליאל היה כל כך קפדן? אם בנוגע לרבי יהושע, שלא יחלוק עליו, ואם במעשה ב'תנורו של עכנאי'. התירוץ הוא, כי הם היו נשיאים, והנשיא חייב להיות רק מזרע דוד המלך. ולכן, הגם שכבר בטלה המלוכה כביכול, בזמן החכמים התנאים, אבל אף על פי כן היתה הקפדה, שהשלטון והמנהיגות יהיו אך ורק שלהם.

ביאור הגמ' במסכת הוריות בענין המעשה ברבי מאיר ורבי נתן אשר ניסו לפגוע ברשב"ג שהיה הנשיא.

ישנו מעשה נורא בגמרא מסכת הוריות, הקשור לזה, שחייבים להבינו שלא כפשוטו וכמשמעו. מי שיתפוס את הדברים כפי שהם נראים מקופיא, בשטחיות ח"ו, חושבני שאין לו מקום בבית המדרש. צריך לקחת את העניינים

בישראל, יכלה זרעו מן העולם. ואף דהרמב"ן פרשת ויחי [מ"ט, י'] נתן טעם לזה, מפני שנטלו מלוכה, אין זה מספיק להסיר השאלה, למה יגיע עונש זה לחשמונאי הצדיק, שלא נטל מלוכה, שלא ישאר כלום מזרעו? אבל ברור בעיני, דהכוונה שלא נשתיר מזרעו בפירסום, ומי שיתייחס אחריו. 'וקטלינהו לכולהי מרותיה' היינו, כל אותם שמצא. והם נענשו בעונם. והשאר נחבאו והעלימו עצמם, ולא פירסמו ייחוסם. ולפי שמשכה מלכות הורודוס וזרעו מאה שנה, שכל אותם הימים היה ירא לפרסם עצמו מי שהיה מבית חשמונאי, על כן נשתקע ונשתכח זכר ייחוסם מן העולם. ולא נשאר מי שמתייחס אחריהם, אלא אותם העבדים בני הורודוס, שאמרו שנשא מבנותם, כדי לייחס זרעו אחריהם. ועל כל פנים, גם זה היה מן השמים, שישתקע וישתכח יחוסו מן העולם וכו', ע"כ.

הוא טוען, כי אכן נשארו מזרע חשמונאי, רק שהם לא היו ידועים, הם לא יכלו להתפאר בכך, כיון שהורודוס היה ח"ו מזיק להם, לכן הם היו חייבים להיות בסתר, ירדו למחתרת למשך מאה שנה, בזמן הורודוס והשושלת שלו. ממילא לאחר שעברו מאה שנה, כבר לא זכרו מהיכן הגיעו, שכחו את ייחוסם, לכן נחשב הדבר כאילו נעלמו כביכול מהעולם. אבל לאמיתו של דבר, אכן נשאר מזרעם.

כך גם נראה, מדברי רבינו הרמב"ם. אמנם מצד אחד כתב הרמב"ם [פ"א מהל' מלכים הל' ז], כיון שנמשח דוד, זכה בכתר מלכות. והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר [שמואל ב' ז, ט"ז] פְּסָאֵךְ יִהְיֶה נְכוֹן עַד עוֹלָם. אבל מאידך, בהלכות חנוכה [פ"ג מהל' מגילה וחנוכה ה"א], כאשר הוא מתאר את הנס שאירע, הוא מסיים כך, עד שריחם עליהם אלדיי אבותינו, והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום, והושיעו ישראל מידם. והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים

שערי יצחק – השיעור השבועי

יודע טעמי תורה וכו'. בזמן שהוא נכנס, לא היו צריכים לעמוד כולם, אלא רק כשהוא הולך לעבר מקומו, אלו שנמצאים קרובים לתחום הליכתו, היו עומדים, עד שהוא עובר מהם, והשאר היו יושבים. וכן על זה הדרך, עומדים ויושבים, עד שמגיע ויושב במקומו.

אומרת הגמ', אמר רבי יוחנן, בימי רשב"ג נשנית משנה זו. רבן שמעון בן גמליאל נשיא, רבי מאיר חכם, רבי נתן אב בי"ד. כי הוה רשב"ג עייל, הוה קיימי כולי עלמא מקמיה. כי הוה עיילי רבי מאיר ורבי נתן, הוה קיימי כולי עלמא מקמיהו. אמר רשב"ג, לא בעו למיהוי היכרא בין דילי לדילהו. תקין הא מתניתא. דהיינו, הוא תיקן את ההנהגות שהזכרו בברייתא לעיל. כמובן כוונתו טהורה לש"ש. הראיה שדבר זה נקבע לדורות ונפסק להלכה ברמב"ם ובשו"ע.

ההוא יומא, לא הוה רבי מאיר ורבי נתן התם. באותו יום שנוסדה תקנה זו, נעדרו רבי מאיר ורבי נתן מביהמ"ד. למחר כי אתו, חזו דלא קמו מקמייהו כדרגילא מילתא. אמרי, מאי האי? הם התפלאו, 'המה ראו כן תמהו', למה הציבור לא עומד לקראתם? מדוע לא קמים לפניהם, כמו שהיה עד עכשיו? אמרו להו, הכי תקין רשב"ג.

אמר ליה ר"מ לרבי נתן, אנא חכם, ואת אב"ד, נתקין מילתא כלדידן. מפרש רש"י, נועץ עצה, נתקן דבר כנגד זאת. והוא מביא עוד שישנם הגורסים, 'נתקין מילתא דלתני לן'. דהיינו, נאמר לו שילמדנו דבר, שאינו יודע ללמוד, ובכך נביישנו. הם סברו, כי כביכול רבן שמעון בן גמליאל מתרברב, ולכן הוא תיקן תקנה, שמטרתה כי יכבדו אותו יותר מאיתנו. א"כ, אנחנו נלמד אותו לקח. נשאל אותו שאלות, דברים שהוא לא יודע, והוא יתבייש, ובכך אנו נוריד אותו מהתפקיד. מאי נעביד ליה? נימא ליה, גלי עוקצין, דלית ליה (וי"ג דלא גמיר). מסכת עוקצין, זאת מהמסכתות

בדקות, בזהירות ממש. כאשר מדברים על גדולי ישראל, צריך לדעת כיצד להתבטא. גם כאשר מעבירים עליהם ביקורת, כפי שהרי תורתנו הקדושה אינה נושאת פנים לשום אדם, אפילו על משרע"ה, אם היתה עליו איזו ביקורת, התורה כותבת זאת [עי' ויקרא י', ט"ז] – כל מי שהיתה עליו איזו טענה, לא מעלימים ולא מסתירים, לאף אחד אין פרוטקציה. סוף סוף, לא ניתנה תורה למלאכי השרת. אבל מ"מ, ישנם דברים איננו מבינים ומשיגים לעמקם, וממילא מי שיקח אותם לפי שטחיותם, אדרבה הדבר רק יזיק לו.

לאחר הקדמה חשובה זו, נביא כעת את לשון הגמ' והוריות דף יג ע"ב, תנו רבנן, כשהנשיא נכנס, כל העם עומדים. ואינם יושבים, עד שיאמר להם שבו. תפקידו של הנשיא היה, לדרוש וללמד תורה ברבים, כמו בניו של הלל. רבן גמליאל, שהזכרנו לעיל, ורבי אלעזר בן עזריה, הם היו נשיאי ישראל, אשר כיהנו גם כראשי הסנהדרין. ובשעה שהנשיא היה נכנס לבית המדרש, כל העם עומדים, אפילו אם יהיו מאות ואלפים, כולם צריכים לעמוד לכבודו ולהמתין כך, עד שהוא אומר להם שבו.

ממשיכה הגמ' ואומרת, כשאב בית דין נכנס, עושים לו שתי שורות, שורה אחת מכאן ושורה אחת מכאן, (ואין יושבים) עד שיושב במקומו. אב בית דין, זהו הדיין הגדול ביותר. מכח סמכותו, הוא פוסק את כל הדינים, פלוני זכאי ופלוני חייב. הכבוד שלו, הוא קצת פחות מהנשיא. לכן, אין עומדים כל השורות, אלא רק שתי שורות, אחת מימין ואחת משמאל, עד שיושב במקומו. וכשישב הוא, תכף גם הם ישובו, ואינם צריכים להמתין עד שיתן להם רשות מפורשת לישב.

ובהמשך אומרת הגמרא, כשחכם נכנס, אחד עומד ואחד יושב, עד שישב במקומו. זאת דרגא שלישית. מי שכונה בשם 'חכם', זהו אדם מופלג בחכמה, אשר מונח בכל השקלא וטריא,

החמורות, היא האחרונה בש"ס, ויש בה עניינים קשים, וככל הנראה הוא איננו זוכר בעניינים שם. וכיון דלא גמר, נימא ליה ותהלים ק"ו, ב' מי ימלל גבורות יי, ישמיע כל תהלתו. למי נאה למלל גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלותיו. נעבריה, והוי אנא אב"ד ואת נשיא. ואת מקום ה'חכם, ימלא מי שנבחר בו לתפקיד זה.

שמעינהו רבי יעקב בן קורשאי (י"ג קרשי). אמר, דלמא חס ושלום אתיא מילתא לידי כיסופא? אזל יתיב אחורי עיליתיה דרשב"ג, פשט גרס ותנא גרס ותנא. אמר, מאי האי? דלמא חס ושלום איכא מידי בי מדרשא? יהב דעתיה וגרסה. דהיינו, רבן שמעון בן גמליאל שם לב, הוא שומע את שכנו ר' יעקב לומד מסכת עוקצין, והתפלא, כיון שלא זה היה הנושא הנלמד אז בביהמ"ד. והוא הבין את הרמז, שכנראה זוממים להפתיעו בשאלות על נושאים אלו, ולכן ישב וחזר על מסכת עוקצין, עד שהיה מונח בעניינים. למחר אמרו ליה, ניתי מר וניתני בעוקצין. פתח ואמר. בתר דאוקים, אמר להו, אי לא גמירנא כסיפיתנן [צ"ל כסיפתינן], פקיד ואפקינהו מבי מדרשא.

הו כתבי קושייתא [בפתקא], ושדו התם. דהוה מיפריק, מיפריק. דלא הו מיפריק, כתבי פירוקי ושדו. דהיינו, הם היו רושמים שאלות על פתק, וזורקים את הפתק לביהמ"ד, כדי להקשות על דבריו של רשב"ג ולסלקו. ישנן שאלות, שהלומדים הצליחו לתרץ אותן. וישנן דברים, שנשארו בקושיא, הניחו בצריך עיון. ואז הם בעצמם כתבו את התשובות, וזרקו את המכתב בחזרה לביהמ"ד, בכדי להראות את חכמתם. אמר להו רבי יוסי, תורה מבחויך ואנו מבפנים? אמר להן רבן [שמעון בן] גמליאל, נייעילינהו. מיהו, ניקנסינהו דלא נימרו שמעתא משמייהו.

אסיקו לרבי מאיר 'אחרים', ולר' נתן 'יש אומרים'. מכאן והלאה החליטו, שכאשר

אומרים שמועות שלהם, לא יזכירו את שמם. אלא, את רבי נתן יכנו בתואר 'יש אומרים', ולרבי מאיר יגידו 'אחרים אומרים'. אחו להו בחלמייהו, זילו פייסוהו [לרבן שמעון ב"ג]. רבי נתן, אזל. רבי מאיר, לא אזל. אמר, דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. כי אזל רבי נתן, אמר ליה רשב"ג, נהי דאהני לך קומרא דאבוך למהוי אב בית דין, למהוי נשיא מי אהני? כלומר, הגם שהיה אביך חגור באבנט מזהב, כי היה אב"ד ולבש בגדים מכובדים מחמת מעמדו, שהיה צריך להיראות לפני המלכים, אבל אין זה אומר כלום לגבי הנשיאות, כיון שהנשיא צריך להיות משבט יהודה, מבית דוד, כפי שאני. משא"כ אתם, אינכם באתם מבית דוד.

זהו עיקר המעשה. רק נסיים את העניין בגמ' שם, מתני ליה רבי לרבן שמעון בריה, 'אחרים אומרים, אילו היה תמורה לא היה קרב'. אמר לו, מי הם הללו שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים? אמר ליה, בני אדם שביקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך. אמר ליה [קהלת ט', ו'] גַם אֶהְבֶּתֶם גַם שְׂנֵאתֶם גַם קִנְיַתֶם כְּבָר אֲבָדָה. אמר ליה, [תהלים ט', ז'] הָאוֹיֵב תִּמְנו חֲרָבוֹת לְנֶצַח. אמר ליה, הני מילי היכא דאהנו מעשייהו, רבנן לא אהנו מעשייהו. כי הם לא הצליחו בפועל לביישו. הדר אתני ליה, 'אמרו משום רבי מאיר, אילו היה תמורה לא היה קרב'. אמר רבא, אפילו רבי, דענוותנא הוא, תנא 'אמרו משום רבי מאיר'. 'אמר רבי מאיר', לא אמר'.

היעב"ץ שם כבר עומד על הנקודה הזאת, שהזכרנו מתחילה. דהיינו, שלא יעלה בדעתנו ח"ו, שישנה פה מגמה של כבוד, או אולי של התנצחות. לא זהו העניין. והראיה, דאיתא במס' בבא מציעא [דף פד ע"ב, ודף פה ע"א] אמר רבי, שלשה ענוותנים הם. אבא, ובני בתירא, ויונתן בן שאול. דהיינו, אביו של רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, היה רבן שמעון בן גמליאל, והבן שלו מונה אותו עם שלשת הענוותנים שהיו

שערי יצחק – השיעור השבועי

עושה, הוא מבטל. 'כל תכנית שיש לי, הוא משבש'. הרב מבריסק בפיקחותו ועומק הבנתו, היה יורד לבין השיתין, מבין את כוונותיו הנסתרות, ונתן עצות והנהגות לעסקנים ואנשי ציבור איך לפעול. בכל אופן, על אף החשיבות שראש הממשלה ראה בקיום הפגישה, הגרי"ז סירב להיפגש איתו. כששאלו את הרב מבריסק לפשר הסירוב, הוא ענה, כשהוא אינו מכירני, יש לו עוד קצת מורא ממני ומדבריי. הוא מפחד ומתחשב, במה שאומר הרב מבריסק. אבל אם הוא יבוא אלי, ויראה כי אני בסה"כ בן אדם בשר ודם, הוא לא יתייחס אלי יותר. וזאת המטרה, שבשבילה איני מסכים לראותו. שתהיה אימתי עליו, שיהיה לו פחד ממני.

ממשיך היעב"ץ ואומר, אבל בשאר דברים, שאינם נוגעים בכבודו בפני רבים, כאן היא הבחינה של ענוה אמיתית, האם האדם אכן מחפש כבוד, או שלא. כאן רואים שישנה הבחנה ברורה, אם זהו עניין אישי, שהוא מוותר יותר מהאנשים אחרים. בשאר דברים, היה רואה, שומע עלבוננו, ושותק. כדאיתא התם.

לפי זה, תתבאר לנו נקודה נוספת, בסוגיא הנז"ל. לכאורה, מדוע בחרו ר"מ ורבי נתן, לנסות את רשב"ג, במסכת עוקצין דוקא? אמנם הבן יהודע כותב, להורות, במסכתא זו ששמה עוקצין, נוכל לעקוץ אותו, ויעלה דבר זה בידינו. דהיינו, הם רצו לעשות לו 'עקיצה', כמו שאומרים היום, ועל ידי כך לבייש אותו. כי רבי מאיר הוה בדיק בשמא, כדאיתא במס' יומא [דף פג ע"ב], דהיינו בודק לפי הבנת השם. אבל היעב"ץ מפרש זאת בדרך הלצה, שהם רצו לרמוז לו, שאינו יודע לזרוק מרה בתלמידים. דהיינו, הוא אינו עוקץ ודוקר אותם די הצורך, אלא מתנהג איתם כאילו הם חבריו. ושומע בזיונו, ומוותר על עלבוננו. רשב"ג, נשיא ישראל, צוחקים עליו, והוא מוותר. וזה הוא לשון עוקצין, כמו מאן דעקצין לעקציה עקרבא. לכן זה, אינו יכול להשמיע כל

בעולם. ובגמרא שם ישנו משא ומתן, האם הדברים שעשו יונתן ובני בתירא, הם אכן נבעו מחמת ענוותנותם, או שהיתה להם סיבה אחרת. אבל על רבן שמעון בן גמליאל, אין שום ספק. והגמרא קובעת כי הוא, "ודאי ענוותן הוה".

הגמ' [שם] מספרת, כי כשהיה ויכוח בין רבי אלעזר ברבי שמעון לבין רבי, היה רבן שמעון בן גמליאל אומר לרבי, שהיה בנו, מה אתה מתווכח איתו? הוא ארי בן ארי, ואתה ארי בן שועל. היאך אתה רוצה שיכבדו אותך? הרי אני שועל, כלפי אבא שלו. זה ר"ש בן יוחאי. רואים מכאן, את גודל ענוותנותו של רבן שמעון בן גמליאל, עד כדי כך שהוא כינה עצמו 'שועל'. וזה לשון היעב"ץ, שאע"ג דרבן שמעון בן גמליאל אחד משלושה ענוותנים הוה, כדאיתא בפרק הפועלים, מכל מקום בדבר כבוד, היה צריך להקפיד שלא לתת כבודו לאחר. זהו אינו מטעמי שיקול אישי שלו, שכיון שהוא הנשיא, אסור שאחרים יהיו מכובדים כמוהו. משום דנשיא שמחל, אין כבודו מחול. דינו כמו מלך, ומלך שמוחל על כבודו, אין כבודו מחול. דבעינן שתהא אימתו עליך. לומדים זאת מהא דכתיב, 'שום תשים עליך מלך'. הוא צריך להתנהג בצורה כזאת, שהציבור יראו ממנו, שתהיה להם אימה ממנו. שאם לא כן, לא יתייחסו אליו. לא יקבלו ממנו.

מספרים על הרב מבריסק זצ"ל, הגרי"ז סולובייצ'יק, שבימי המדינה הראשונים, גדולי ישראל חששו מהגזירה של גיוס בנות, והם התנגדו לכך בכל תוקף. ראש הממשלה דאז, זקן אשמאי (לפי כל הפירושים) משדה-בוקר, רצה להיפגש עמם, בכדי לשמוע את דעתם. כמובן גם כדי להשמיע את "דעתו". החזו"א ראה צורך בדבר, והסכים לפגשו. דרך אגב, כאשר הוא נכנס אל החזו"א, החזו"א הסיר את משקפיו, הרי 'אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע'. ראש הממשלה היה כועס ורוטן, אני רוצה לדעת מי זה הרב מבריסק? 'כל מה שאני

תהילתו. כך סברו ר' מאיר ור' נתן בעלי מחלוקתו. כלומר, אינו יכול ללמד לתלמידים, מחמת ענוותנותו הידועה לכל. התלמידים אינם יראים ממנו. ואין תלמודו עושה פירות, מפני מיעוט יראת התלמידים ממנו, וזה מחמת ענוה יתירה שבו. מוכרח שתהיה לתלמידים יראה מהרב.

אמר להם רבן שמעון בן גמליאל, רציתם לבייש אותי, עתה נוכחתם לדעת, כי אני בקי גם בעוקצין. וזו היתה כוונתו, במה שהוציאם מביהמ"ד. להראות להם, 'אני גם יודע לעקוץ'. וכלשון היעב"ץ, הראה להם שבקי הוא בעוקצין שלהם, ומדד להם כמדתם. שהרי ענווה יתירה, אינה מדה הגונה. וכן מצינו [גטין דף נו ע"א] שחרב הבית בשבילה, כמ"ש 'ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס וכו'. מדת הענווה, היא כמו כל מדה, חובה שיהיו לה גבולות. יותר מדאי, זה גם אינו טוב, זוהי ענווה פסולה. אלא צריך לשקול כל דבר לפי עניינו. ישנה כאן נקודה נוספת, שאינה כ"כ ברורה. מצד אחד אפשר להבחין, כי רשב"ג לא הסכים שיכבדו את האב"ד והחכם כמותו, כיון שהוא נשיא משבט יהודה, מזרע דוד המלך. וישנו הכרח ליצור מצב, שכבודו יגדל משלהם. וזהו מה שהפריע לרבי מאיר, כי לדעתו, רשב"ג התרברב בתקנות שתיקן לכבודו. מאידך, ניתן לראות בעצם ההיפך, שר"מ אחז כי דוקא רשב"ג התייחס לתלמידים בצורה חברותית, הוא לא זורק בהם מרה, ולכאורה זוהי סתירה מיניה וביה. מה רבי מאיר ורבי נתן חשבו על רשב"ג? שהוא עניו או שהוא גאוותן?

חושבני כי התשובה היא, שהם סברו, שרשב"ג לא הולך בדרך הנכונה. ביחס לתלמידים, הוא שפל יתר על המדה, מוותר מעל ומעבר למותר, וישנם המנצלים זאת, ומביזים אותו והוא אינו מתייחס, כמו ח"ו בהמה שאינה מרגישה. אבל בתורת נשיא, הוא מחפש גדולה יותר מדאי, והראיה ממה שתיקן את התקנות הנ"ל. א"כ לדעתו, הוא אינו הולך בדרך

המלך. זו קיצוניות, שעלולה להזיק לחינוך התלמידים. מצד אחד, גאווה גדולה. ומצד שני, ענווה פסולה. לא זו הדרך ולא זו העיר. כך סוברים רבי מאיר ורבי נתן. ותכף תדעו ותבינו, מדוע הקדמנו עניין זה.

מדוע רבי מאיר נקבר בעמידה, וכיצד קברו אותו כך והלא זאת קבורת חמור רח"ל?

הגמרא [קידושין דף לו ע"א] מביאה מחלוקת בין רבי מאיר לרבי יהודה, על הפסוק בְּנִים אַתֶּם לַיְי אֱלֹהֵיכֶם [דברים י"ד, א'], בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים, אתם קרוים בנים. אין אתם נוהגים מנהג בנים, אין אתם קרוים בנים. דברי ר' יהודה. רבי מאיר אומר, בין כך ובין כך אתם קרוים בנים, שנאמר [ירמיה ד', כ"ב] בְּנִים סְכָלִים הָמָּה, ואומר [דברים ל"ב, כ'] בְּנִים לֹא אֲמַן בָּם, ואומר [ישעיהו א', ד'] זֶרַע מְרַעִים בְּנִים מְשַׁחֲתִים, ואומר [הושע ב', א'] וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי. נחלקו ר"מ ור"י, האם ישראל נקראים בנים, גם כאשר הם אינם עושים רצונו של מקום. רבי יהודה סובר, שבזמן שעם ישראל לא עושה רצונו של מקום, אין הם נקראים בנים. אכן 'בנים אתם', אבל מתי? 'ליי אלדיכם', בשעה שאתם עושים רצון ה'. אולם רבי מאיר חולק וסובר, כי גם בזמן שלא עושים רצונו של מקום, הם נקראים בנים. והוא מביא פסוקים מדברי הנביאים, בכדי להוכיח זאת. הגמ' מסבירה את הצריכותא, להביא את כל הפסוקים האלה, והרוצה להחכים יעיין שם. הרשב"א כתב בתשובות, כי ההלכה נפסקה כדעת רבי מאיר.

לשם ההבנה, נקדים את לשון הבן יהודע [שם ד"ה רבי מאיר] הכותב כך, רבי מאיר אומר, בין כך ובין כך נקראים בנים. נודע מה שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה, אע"ג דקיי"ל רבי יהודה ורבי מאיר הלכה כרבי יהודה, הכא קיימא לן כרבי מאיר, משום דדייק קראי כוותיה וכו'. ובזה יובן הטעם, שנקבר רבי מאיר מעומד, כמו שכתב רבינו הרב רבי חיים

שערי יצחק – השיעור השבועי

להלוותו בריבית, דיצא מכלל ישראל לגמרי. ושכן כתב הרב רבי אברהם ז"ל. וכיון שכן, אף לעניין טומאה כן, אע"ג דטומאה דאורייתא. כלומר, השאלה היא, האם מותר לכהנים להיכנס לאהל של משומד שמת? או שלא? צדדי הספק הם, האם הוא נחשב כמו גוי, וכמו שאין איסור להיטמא לגוי, כך יהיה מותר להיטמא למשומד שמת. שהרי מצאנו, שלא חייבים להשיב לו אבידה, דכתיב "וכל אבידת אחיך", מי שאחיק בתורה ובמצוות. אבל אדם שאינו שומר תורה ומצוות, אין חיוב להחזיר לו אבידה. אם כן, אותו הדין יהיה גם לגבי טומאה. וכן הוא הדין שמותר להלוות למשומד בריבית, כמו גוי, כיון שיצא מכלל ישראל, וקרין עליה לנכרי תשיך, א"כ כך יהיה גם בנד"ד.

אומר הרשב"א, תשובה. איברא ישראל משומד, מותר להלוותו בריבית, וכדאיתא בירושלמי בפרק קמא דעבודה זרה [לפנינו הוא בפ"ה ה"ד] בכותאי דקסרין. וכן אין מחזירין לו אבידה, דריבית ואבידה באחזה תלינהו רחמנא. בשני הנידונים הללו, התורה כתבה 'אחיק'. ולכן כיון שאינו אחינו, אין צריך לרחם עליו. ולפנים מן השורה להתחסד עמהם, והאיי לאו אחינו הוא, ואין מרחמין עליו, אדרבה מורדין. אבל לגבי טומאה, באדם תלייה רחמנא. ועוד, זה אדם הוא, ולא בהמה, דקידושיו קדושין וגטו גט, ואשתו אסורה עד שיגרש בגט כישראל. משא"כ לגבי טומאה, כתוב בפסוק, 'אדם כי ימות באהל', וכי המשומד הוא בהמה? בודאי שהוא נקרא אדם. התורה לא תלתה את הטומאה ב'אחזה', אלא ב'אדם'. ואם כן, הוא עדיין נחשב בגדר אדם, לעניין זה. וה"ה לגבי גטין וקידושין, וכי אם משומד יקדש בת ישראל, הקידושין אינם קידושין? או אם הוא היה נשוי, ועכשיו הוא השתמד, וכי אשתו כבר מותרת בלא גט? הגם שבעוה"ר הוא התרחק מהיהדות, אבל לא מפני זה, הוא נהפך לבהמה עם כל דיניה.

ויטאל ז"ל בסוף שער הגלגולים, מפני שבסברתו נעשתה עמידה לישראל בעולם, דאין נופלים אפילו כשאין עושים רצונו של מקום. דהיינו, מה הטעם שרבי מאיר קבור בעמידה? כיון שבזכותו עם ישראל עומד. הרי אם רח"ל, עם ישראל אינם עושים רצונו של מקום, אזי למ"ד שאינם נקראים בנים של הקב"ה, ח"ו הקב"ה מרחיק אותנו. אבל כיון שהלכה כרבי מאיר, ממילא ישנה לישראל עמידה וזכות קיום, גם במצב הזה.

בכללי הש"ס ידוע, כי בפלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה. אמנם רבי מאיר היה עמקן גדול, עד שאמרו [סנהדרין דף כד ע"א] כל הרואה את רבי מאיר בבית המדרש, כאילו עוקר הרי הרים וטוחנם זה בזה. רבי מאיר היה גברא רבא. אבל לא קבעו הלכה כמותו, מפני שלא ירדו לסוף דעתו. ישנה פה עמקות, בפירוש לא ירדו לסוף דעתו, עד שבשביל כך לא פוסקים הלכה כמוהו. רצו לומר, שהסברות שלו כ"כ דקות, עד שאי אפשר לבחון את אמיתותם. יכול להיות אדם, שהוא מאד עמקן, אבל צריך מישהו במשקל שלו, בכדי להבחין האם דבריו ישרים, או שלא. אם לא יורדים לסוף דעתו, הדבר אינו בא בכור הבחינה.

בכל אופן, בדרך כלל, הלכה כרבי יהודה כנגד רבי מאיר. אבל, אומר הרשב"א, בנושא הזה, הלכה כרבי מאיר, משום דדייק קראי כוותיה. הרי רבי מאיר הביא פסוקים, להוכיח דבריו ולאמת טענתו. גם אם אינם עושים רצונו של מקום, הרי שהם 'בנים סכלים', זה כתוב בנביא. ו'בנים לא אמון במ', כתוב בתורה. דהיינו, אף על פי שאין אמון במ, אבל עדיין הם בנים. וכן 'זרע מרעים', 'בנים משחיתים', אמנם הם משחיתים אבל עדיין נקראים בנים.

כך לשון הרשב"א בשו"ת נח"א סי' קצ"ד, משומד לעבודה זרה, אם מטמא באהל אם לא? מי אמרינן, על פי שחטא, ישראל הוא. או דילמא, כיון דאין מחזירין לו אבידה, ומותר

הרי בדרך כלל, כאשר צד אחד מהחולקים מביא פסוקים וראיות, דרך הש"ס הוא לציין, מה השיב על כך הצד השני, או מה הוא יכול להשיב אילו נשאל על כך. לעומת זאת כאן, הגמרא לא שאלה בכלל, מה ענה רבי יהודה. או מה יענה. מדוע? התשובה פשוטה, כיון שזה בכלל לא מוכרח. דהיינו, הפסוקים שרבי מאיר מביא, יכול רבי יהודה לדחות זאת בקלות, בטענה כי ישנם בזה שם ליווי. כלומר, אמנם בפסוקים אלו מצינו שנקראו 'בנים', אבל יחד עם תוספת לשם 'בנים', 'בנים משחיתים', 'בנים סכלים', וכן על זה הדרך. ואילו אנחנו דנים, האם הם נקראים 'בנים' בסתם, או שלא. ממילא, הגמרא לא הוצרכה בכלל להביא את דחייתו של רבי יהודה, לרוב פשיטותה. א"כ, איך הרשב"א אומר בדיוק ההיפך? שבגלל הפסוקים שהביא ר"מ, לא מתחשבים בכלל הנהוג בכל הש"ס?

אתן לכם דוגמא, לשבר את האוזן. מי שזוכר, אחד המגידים בירושלם, פה מפיק מרגליות, אשר זכיתי להכירו, הוא הרה"ג שלום שבדרון זצ"ל, שהיה דרשן בחסד עליון. באחד הימים הוא הגיע לתל אביב, וכנראה היה שם איזה רב, יותר נכון ערב "רב", שאין רוח חכמים נוחה הימנו. הרב שבדרון דיבר נגדו בתקיפות, התבטא עליו בלשון קשה, וכינה אותו אפיקורוס. ידוע שהוא היה שלהבת אש, מקנא קנאת ה'. לאחר שסיים, ניגשו אליו אנשים, וטענו כנגדו, שהאיש הזה הוא תלמיד חכם, גומל חסדים, ועוד מעלות שיש בו. הרב שבדרון לקח דף, וכתב עליו סביב סביב את כל השבחים ששיבחו את אותו האדם, תלמיד חכם, גומל חסד, בעל צדקות, וכו'. באמצע הדף, כתב גם את התואר 'אפיקורוס'. צירף קווים והראה להם, 'תלמיד חכם' אבל 'אפיקורוס'. 'גומל חסדים טובים' אבל 'אפיקורוס'. 'למדן' אבל 'אפיקורוס'. אני לא שללתי את כל מה שנאמר עליו, אבל זה לא אומר שבשביל כך, הוא לא אפיקורוס. אין בזה שום סתירה. הם נדהמו.

וכאן הוא מזכיר את הגמ' בקדושין שהבאנו מקודם, ובכלל בנים הוא, כדברי רבי מאיר בשילהי פרק קמא דקדושין. דגרסינן התם, בנים אתם ליי' אלד'יכם, בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים, אתם קרויין בנים, שנאמר 'בנים אתם ליי' אלד'יכם', אם אי אתם נוהגים מנהג בנים, אין אתם קרויין בנים, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, בין כך ובין כך אתם קרויין בנים, שנאמר 'בנים סכלים המה' וכו'. וכי תימא, סכלים הוא דמקרו בנים, כי לית בהו הימנותא לא מיקרו בנים, ואומר 'בנים לא אמון בס', וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים, כי פלחי לעבודה זרה לא מיקרו בנים, ואומר 'בנים משחיתים', וכי תימא בנים משחיתים הוא דמקרו בני מעליי לא מיקרו, זדיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי'. ואע"ג דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, זהו הכלל בכל הש"ס [עירובין דף מו ע"ב], הכא רבי מאיר, קראי קא דייק. ומכל מקום אף לרבי יהודה, לאו מכלל אדם נפקי, ולא בהמה נינהו שלא לטמא באהל, שכן קידושיהן קידושיין, כדאיתא התם ביבמות, ואפילו גוי שנתגייר וחזר לסורו, כל שכן מי שנזרע בישראל. כלומר, דע לך, גם לפי רבי יהודה, הדין כך. אע"פ שהוא יורד דרגא בחשיבותו, ואינו נחשב כבן של הקב"ה, אבל אין זה מוריד ומסלק אותו מכלל 'אדם' לגמרי. והראיה, שקדושו קידושיין. [וע"ע בסי' רמ"ב שחזר הרשב"א על עניין זה].

לו יש לי הקטן רשות, לשאול שאלות על הרשב"א, בשביל להבין, תמוהים לי קצת כמה דברים, ואולי ביחד תעזרו לי, ומי שיש לו ישובים לשאלות שלנו, אדרבה שיאמר לנו.

ראשית, הראיה שלו, שהלכה כרבי מאיר, כי 'קראי קא דייק', אינה מובנת כ"כ. וכי רבי יהודה לא ידע את הפסוקים הללו? הוא לא דייק? נעלמו מעיניו ח"ו הראיות שהביא ר"מ להוכיח את שיטתו?

שערי יצחק – השיעור השבועי

עבדים. אלא, אם אנחנו כבנים, רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים, עינינו לך תלויות. כך מהרי"ץ מסביר שם ובעץ חיים דף ע"ה ע"א, אף שהוא אינו מזכיר את המחלוקת הזאת, אלא מבאר כך, כל אחד נידון כפי מעשיו. כשישראל מסגלים תורה ומצוות, נקראו בשם בנים. וכשאינם בשלמות, נקראו עבדים. לכך אומרים, אם חשובים אנו בעיניך, הראה חיבתך מכל וכל, ורחמנו כרחם אב על בנים וכו'. ואם חשובים אנחנו כעבדים וכו', עינינו אליך תלויות עד שתחננו. יעו"ש.

אם כן לכאורה, אם בנוסח התפילה, לא פשטנו את הספק, מנא ליה להרשב"א דהכי קי"ל להלכה?

בכל אופן, הבן יהודע הסכים עם דברי הרשב"א, והוא אומר שזהו הטעם שבגללו רבי מאיר נקבר בעמידה.

דבר זה יכול להיאמר, רק מפני רבינו האר"י ז"ל. בסוף ספר שער הגלגולים [הקדמה ל"ז], מובא על הרבה קברות צדיקים, שהאר"י גילה אותם ברוח קדשו. הוא ידע להצביע על מקום מסויים ולומר, 'כאן קבור צדיק פלוני'. בין הדברים כותב מהרח"ו כך, נראה לענ"ד, כי הודה לי מורי ז"ל על רבי מאיר, שהוא קבור מעומד, כמו שאומרים בני אדם. בספר אבן השוהם [טובה ראייתה פרק ג' דף קע"ג] כותב, כי עוד לפני האר"י, היה הדבר הזה מורגל בפי הבריות. הוא מביא בשם ספר מסעות ארץ ישראל, שציין לזה שרבי מאיר נקבר מעומד. ומהרח"ו שאל את האר"י, האם הדבר נכון? והאר"י בכח קדושתו, היה לו כעין 'רנטגן', הוא הסתכל בקבר ואימת את הדברים.

שאל ידידנו הרב יואב חלא הי"ו (שהכניס את בנו השבוע לבר מצוה, ובזכותו אני מזכיר זאת), כיצד יתכן לומר, כי רבי מאיר קבור בעמידה? והרי זאת צורת 'קבורת חמור'?

הבאתי זאת רק לצורך דוגמא. אתה אומר, 'בנים סכלים', 'בנים משחיתים', אבל 'בנים' סתם, בלי שם ליווי, זה לא. אם כן, זאת בכלל אינה ראייה. והעדות לכך, שהגמרא אפילו לא שאלה, מה השיב רבי יהודה? וקשה לומר, שבגלל כמה פסוקים אשר אפשר לכאורה לדחות את ההוכחה מהם, נלך נגד הכלל שבכל הש"ס, שהלכה כר' יהודה נגד ר"מ.

שאלה מהקהל: בדברי אגדה, גם נאמר הכלל הזה?

תשובת מרן שליט"א: יפה, צדקו דבריך. הרמב"ם אומר כלל בכמה מקומות בפירוש המשניות, שבדבר שאינו נוגע להלכה למעשה, אין שייך לפסוק הלכה. למשל, בעניין הזה, הרמב"ם בכלל לא דן בכך בחיבורו, האם נקראים בנים או שלא, כי זהו אינו נושא הלכתי, הדבר לא נוגע להלכה למעשה. ועוד לפני הרמב"ם, כתב זאת רבי שמואל הנגיד במבוא התלמוד, הוא כותב כך, כל מחלוקת, שלא חייב המחלוקת באיזה מעשה, אלא בדעת לבד, לא נגדור בו הלכה כפלוני. א"כ לכאורה, בכלל לא שייך כאן לומר, שישנה כאן הלכה. אבל אולי זה לא כ"כ מתרץ, כיון שהרשב"א מצא דנפקא מינה למעשה בנד"ד, האם מותר להיטמא למשומד וכו', כמו שאמרנו.

אבל חושבני, כי גם בעניינינו זאת קצת שאלה, כיון שהמחלוקת שלנו בעיקרה, אינה נוגעת להלכה למעשה. והנושא של משומד, האם הוא חייב או לא חייב, זהו קשור ותלוי יותר בעניינים אחרים. [וע"ע בס' מרגניתא דר' מאיר פרק ראשון אות ו' דף י"א]. זאת שאלה שנייה.

דבר שלישי, שיש להעיר לכאורה על דברי הרשב"א, ממה שאנחנו אומרים בתפילת מוסף של ראש השנה, 'היום הרת עולם וכו' אם כבנים או כעבדים'. משמע כי לא נפשט הספק. אנחנו מתפללים להקב"ה, על כל מצב. אין בזה דבר מוחלט, האם אנחנו נחשבים בנים או

בשו"ע יו"ד [סי' שס"ב סעי' ב] כתוב, נותנים המת על גביו, ופניו למעלה כאדם שהוא ישן. דהיינו, מושכב אפרקדן, כשפניו למעלה. ומסביר הש"ך [שם ס"ק ב], דכל היכא דישיביו אותו באופן אחר, או מעומד או יושב, הו"ל דרך גנאי. צורת קבורה כזו, אינה מכובדת.

דרך אגב, בתימן בדרך כלל, לא קברו את המת על הגב, אלא על הצד, כאדם ישן השוכב על צידו, ויש לכך מקור בירושלמי, שם כתוב שרבי ירמיה ציוה שישיביו אותו על צידו, ורק את הפנים שיהיו כלפי מעלה. הבאתי זאת בס"ד בהרחבה בשע"ה [חלק חמישי סי' קפ"א סעיף א'], רובם מניחים אותו מוטה על צידו הימני כאדם ישן, אלא שמשובבים את פניו כלפי מעלה. ויש נוהגים שרגליו יהיו לצד ירושלים עיקו"ת, כדי שכשיקום בתחיית המתים, יוכל להשתחוות מיד בלא עיכוב. ויש נוהגים שראשו לצד ירושלים. תעיינו שם בעיני יצחק, הארכנו בעניין זה.

בספר משפטי ישראל [עמ' שטו] שנדפס והופץ לאחרונה, כתב דברים חמורים בעניין זה, וזה לשונו, בכל ימות עולם, נקברו מתי ישראל בקרקע עולם, על פני השדה או במערות שבתוכם חפרו כוכים. המתים נקברו בקרקע עולם דוקא. כמבואר בש"ס ופוסקים. במדינת הרשע, במסווה של מצוקת קבורה, החלו בקבורה רוויה. קיימות שתי שיטות. הראשון, יציקות בטון שמשאירים בהם חללים להכנסת המתים, שבמרמה הם מכנים אותם כוכים. יש היום בכמה וכמה מקומות בא"י, שקוברים בקומות, או ביציקה של בטון. כביכול זה כמו בזמן הגמרא. אבל המציאות הפוכה, המתים נקברים בתוך יציקת בטון, אין להם שום קשר לקרקע עולם. גדולי הפוסקים בדורנו התריעו ופסקו, שכוכי הבטון דינם כמו קבורה בבית, אין להם דין קבורה בכלל. הצורה השנייה, בקבורת רוויה, בניינים עם קומות. בתחילת הדרך, התחייבו ברבנות הראשית שכל קבר יהיה לו חיבור כלשהו לקרקע עולם, דרך

חללים בצידי הקבר, שיהיו ממולאים בעפר עד קרקע עולם. כדי שיהיה מחובר עם האדמה. גם על זה כתבו גדולי הפוסקים, שזה לא נחשב קבורה כדין. חובה לקבור בקרקע עולם ממש. רק כך מגיע המת למנוחתו הראויה. כיום התברר שההבטחה הזאת לחבר את הקומות לקרקע עולם לא קוימה, והמתים נקברים בבניינים עם קומות שאינם קשורים בכלל לקרקע, שדינם כמו קבורה בבית רח"ל. כל מעשי החברא קדישא שקוברים בכוכי בטון, או בקומות בניינים, נעשים על פי פסק הלכה של "הרבנים הראשיים לישראל", המרכאות במקור. המעוניין כיום להיקבר כדין בקרקע עולם על פני השדה, צריך לשלם שלוש עשרה אלף שקל. בשנה האחרונה אירע לא פעם, שמשפחות שילמו 13 אלף שקל לקבורה כדין על פני השדה, שילמו והבהירו דעתם שרצונם לקבור כרגיל באדמה, בכל זאת חברא קדישא קברה אותם בכוכי בטון או בקומות בניינים. גדולי הפוסקים שליט"א בבני ברק, הגאון ר' שמואל הלוי וואזנר והגאון ר' ניסים קרליץ ועוד רבים, הורו למשפחות אלו להוציא את הנפטרים מקברם המדומה, ולהעבירם לקבורה כדין כמקדמת דנא. דהיינו, הם סוברים שהדבר אינו נחשב קבורה, אפילו בדיעבד, וצריכים להוציאם מהקבר, דהיינו מהכוכים עם הבטון, ולהעביר אותם לקבורה רגילה. בזיון החיים והמתים זועקים עד לשמים.

בני הרה"ג משה שליט"א, דיבר איתי ביום ששי בנושא הזה, וסיפר לי על מקרה מזעזע, של אלמנה מסכנה שנפטרה בעלה, היא היתה מבוהלת מכך ואינה יודעת בין ימינה לשמאלה, וכשהגיעה לשלב הקבורה, אמרו לה בח"ק שיקברו אותו בקבורה רוויה. היא לא הסכימה, וטענה שהיא רוצה לקברו כנהוג. השיבו לה, שאם רצונה בכך, עליה לשלם מיליון שקל. ומסכנה זו, מאיפה תביא מיליון שקל? מאין יבוא עזרי? בסופו של דבר, בדלית ברירה היא הסכימה. ומאז כבר חדשיים שהיא

שערי יצחק – השיעור השבועי

עכ"פ אינו עובר בכך על איסור לא תלין. ומיהו אע"ג דבכה"ג אינו עובר עליו, מ"מ עיקר מצות הקבורה, שגוף האדם יושב על הקרקע ממש, כדכתיב [קהלת י"ב, ז'] וישב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. וזהו עיקר תיקון האדם.

ובסיום דבריו הוא כותב, ולא מיבעיא בארץ ישראל, דכתיב [דברים ל"ב, מ"ג] וכפר אדמתו עמו, אלא אפילו בחו"ל, כדכתיב, ואל עפר תשוב. שזהו תיקונו של אדם, אחרי החטא של אדם הראשון. והזהר והמקובלים האריכו הרבה בזה, ופשטא דקרא כן הוא. עכ"ל.

לכן נפסק להלכה, כי אפילו מי שנפטר ונקבר בחו"ל, וביקש שיקברוהו בא"י, יכולים להעביר אותו. כנראה הם השוו זאת לעניין זה. שהרי בד"כ, אסור להעביר את המת מקבר לקבר. אפילו ממקום לא כ"כ מכובד, למקום מכובד, אסור להעבירו, בגלל חרדת הדין. וכפי שמצינו במעשה אשת האוב, שהעלתה את שמואל, והוא כעס ואמר לשאול [שמואל א' כ"ח, ט"ו] למה הרגתני להעלות אתי. ועוד טעם, כי אסור לראות את המת בניוולו. אבל ישנן נסיבות, שהדבר הוא לטובת המת, ולכן התירו. א"כ ה"ה כאן, כנראה הפוסקים דלעיל ביררו על החמרים שמהם מכינים את הבטון, וכשקיבלו את הפרטים הם החליטו, שזה לא נחשב עפר. איני יודע כיצד זה במציאות. אולי כנראה בגלל שזה שרוף. לא חקרתי ולא דרשתי בעצמי. בכל אופן, אם רוצים להעביר את המת, צריך לחכות במדת האפשר עד שיתעכל הבשר, והכל לפי העניין. הראו לי שבעניין כוכים אלו, מדובר עוד בחזון עובדיה ה' אבילות. כמרכן בעוד כמה מספרי רבני זמנינו, כנראה גם בשו"ת שבט הלוי. אך עדיין לא עיינתי בהם.

שאלה מהקהל: שנים עשר חודש, זהו שיעור הזמן לעיכול הפשר?
תשובת מרן שליט"א: אינני יודע. צריך לשאול מומחים, כמה זמן הדבר לוקח, לפי התנאים של

בוכה כל הזמן, בגלל זה, ועכשיו הם שואלים האם להעביר אותו לקבורה במקום אחר, או שלא, ה' ירחם. לכאורה ממה שהבאנו יוצא, לפי מה שפסקו והכריעו הרבנים שהזכרנו, כנראה הם סוברים שאפילו בדיעבד היציקת בטון אינה נחשב עפר.

האמת שביררתי קצת על החומר ממנו עשוי הבטון, והבנתי שאין בזה עפר כלל. זה מאבנים מפוררות ושרופות. כי השאלה היא גם, מה ההגדרה של 'עפר'? כי הרי בעצם זה פסוק מפורש, [בראשית ג', י"ט] פי עפר אתה ואל עפר תשוב. בסוף ימיו, האדם צריך לשוב לעפר.

הערה מהקהל: אבל יש חול בבטון. תשובת מרן שליט"א: גם אם אכן, אבל חול זה לא עפר. ישנה הלכה דומה בכיסוי הדם, אחרי שחיטת עוף או חיה, וישפך את דמו וכסהו בעפר [ויקרא י"ז, י"ג]. העפר תכונתו שהוא מגדל צמחים, אולם החול המצוי, הנקרא 'זיפזיף', אינו כך, זהו חול ים. שאלה מהקהל: הייתי במפעל עצמו, וראיתי שמערבבים גם סוג עפר, מהסוג שמגדל צמחים. תשובת מרן שליט"א: יכול להיות. אולם אני סומך עליהם, שהם ביררו היטב את הנושא הזה. בשו"ע יו"ד סי' כ"ח סע' כג כד, ובמפרשים שם, דנים רבות לגבי כיסוי הדם, מה נחשב עפר ומה לא. וזה קצת מסובך.

בכל אופן, כך כותב בספר ערוך השלחן [סי' שס"ב סע' א-ב], בסנהדרין [דף מו ע"ב] א"ר יוחנן, מניין לקבורה מן התורה? שנאמר, פי קבר תקברנו [דברים כ"א, כ"ג]. כלומר, דשלא יהא המת מונח בגלוי. דבר זה, השכל מחייב, וכל מין האנושי מודה בזה. אלא דלפי השכל, די לסגרו בארון של ברזל, ולהניחו באיזה מרתף. אבל התורה הקפידה, שגוף האדם יהיה טמון בקרקע. כדכתיב, ואל עפר תשוב. ולכן, הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע, עובר משום 'בל תלין'. ואם נתנו בארון וקברו בקרקע את הארון, אינו עובר עליו. זה אינו רצוי, אבל

היום. אולי מכיון שהקבר אטום, ייתכן שזה יותר לאט.

ובערוך השלחן [שם סע' ג] הביא את העניין של יוסף הצדיק, שנאמר בו [בראשית נ', כ"ו] וַיִּשָּׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם, והוא מסביר, הטעם פשוט, לפי שציוה לבלי לקברו במצרים, הוכרחו להטילו בארון ולהטמינו בנילוס, וביציאתם ממצרים נטל משה רבינו ארנונו של יוסף כמבואר בתורה. במלים אחרות, שם לא היתה ברירה, זה היה מקרה יוצא דופן, ועניין זמני. אבל המנהג הפשוט, להשכיב את הגוף על העפר ממש וכו'. למדנו א"כ כי צריך לשים לב לדבר הזה, כי ח"ו הדבר לא טוב לנשמות הנפטרים.

נחזור לענייננו, שאלנו, כיצד רבי מאיר נקבר קבורת חמור? התשובה היא ועיין שם בס' אבן השוהם הנז"ל, שישנה דעה הסוברת, כי מותר לקבור כך. הגם דלא קיי"ל הכי, אלא ההכרעה היא שצריך לקבור בשכיבה, אבל במס' בבא בתרא [דף ק ע"ב] ישנו מאן דאמר, דשרי לקבור בצורה כזו. הרי בזמנם, היו קוברים בתוך כוכים, בתוך מערה. לא כמו אצלנו, קבר ליד קבר, בשורות שורות, אלא מערות מערות, ובתוכן כוכים מסביב, כמו שמצאו היום במקומות עתיקים.

כתוב שם במשנה כך, המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר, וכן המקבל מחבירו לעשות לו קבר, עושה תוכה של מערה ד' אמות על שש, ופותח לתוכה שמונה כוכין, שלש מכאן ושלש מכאן ושנים מכנגדן וכו'. והגמ' [שם ק"א ע"א] דנה בחשבון, היאך אפשר להכניס את כל המתים? הרי המקום הוא מצומצם? אמר רבי יוסי ברבי חנינא, דעביד להו כמין נגר. דהיינו, כמו בריח שנכנס במנעול, מכניסים אותו זקוף, ובצורה כזו קברו את המתים. כך יוצא, שיש מספיק מקום בכדי להכניס את כולם. כך מתרין רבי יוסי ברבי חנינא. ואקשי, והא אמר רבי יוחנן, קבורת חמור היא זו? ותרצי, לרבי יוחנן, דעביד להו בקרן זוית.

משמע שהתירוץ הזה הוא רק לפי רבי יוחנן, אבל לפי רבי יוסי בר חנינא, הדבר מותר. כי הרי הנקודה היא, ראשית בכדי שלא יהיה בזיון המת, כאשר עוברים על גבי הקברים. וגם בגלל טומאה, באופן שעוברים על גבי הקבר. אם כן למד"א אחד, זה קבורת חמורים, ומפרש רבינו גרשום, זילותא דשכבא, דהיינו זלזול במת. ורש"י אומר, משליכים אותם בבור. בכל אופן יוצא, שלפי רבי יוסי ברבי חנינא, שייך לקבור מת בעמידה. ויכול להיות, בכדי שלא נעשה מחלוקת קיצונית, שגם לפי רבי יוסי ברבי חנינא, זה אינו "חלק", אלא שזה מותר, הדבר אפשרי, שייך לעשות כך. בכל אופן מצאנו, שישנה דעה המתירה, למרות שלהלכה לא נפסק כך. כנראה זה מאיזו סיבה מסובבת מן השמים, אירע שקברו אותו כך. כנראה מיהרו מאד, חפרו לעומק באורך שזה אינו לוקח זמן רב.

לפענ"ד, לולא דמסתפינא נראה לומר, כי רבי מאיר נקבר בעמידה, כביכול כעונש על מה שביקש לבזות ולבייש את רבן שמעון בן גמליאל. כמו שהקדמנו למעלה. הרי הוא רצה, שכולם יעמדו גם לכבודו, א"כ בזה היא נענש. הדבר ממש הפלא ופלא. הוא חשב, זכי רק לנשיא יעמדו, ולנו לא יעמדו כל העם? א"כ מדה כנגד מדה, לא בטלה. הוא רצה שכולם יעמדו לכבודו, אזי הוא יעמוד כל ימיו. זה היה עונש מן השמים.

בתשובה להערה מהקהל: הרב דקל ענקי הי"ו מעיר יפה, ומה עם רבי נתן? אלא התשובה, שרבי נתן הסתדר, כי הוא פייס את רבן גמליאל. אולם רבי מאיר, סירב ללכת לפייסו. הוא טען, דברי חלומות לא מעלים ולא מורידים. רבי נתן יצא ידי חובתו, הלך לעולמו נקי וזך. אולם רבי מאיר הרי נשאר בדעתו. מה גם, שרבי מאיר היה היוזם, הוא זה שעורר זאת. גם כשהוציאו אותם, הם לא למדו את הלקח, אלא המשיכו להתקיף ולהקניט, ולשלוח מבחוץ שאלות בכדי להראות את חכמתם.

וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו. והלך אדם אחד, והאכילו והשקהו. כששמע המלך, לא כועס עליו? ואתם קרויין עבדים, שנאמר ויקרא כ"ה, נ"ה] פי לי בני ישראל עבדים.

רבי עקיבא שמע זאת ואמר, אני אגיד לך את המשל הנכון. טורנוסרופוס לא היה טפוש, אבל ר' עקיבא היה חכם פי אלף אלפים. אמר לו ר"ע, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו. כששמע המלך, לא דורון משגר לו? אפילו שהוא כועס עליו, אבל סוף סוף זהו עצם מעצמיו ובשר מבשרו, הוא הרי אוהב אותו. ואנן קרויין בני, דכתיב [דברים י"ד, א'] בני אתם לי"י אלדיכם. אמר לו, אתם קרויין בני, וקרויין עבדים. בזמן שאתם עושין רצונו של מקום, אתם קרויין בני. ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום, אתם קרויין עבדים. ועכשיו, אין אתם עושין רצונו של מקום. נחרב בית המקדש, אתם נמצאים בגלות, זה סימן שעם ישראל לא בסדר. אמר לו, הרי הוא אומר [ישעיה נ"ח, ז'] הלא פרס לרעב לחמך ועניי מרודים תביא בית. אימתי עניי מרודים תביא בית? האידינא. וקאמר הלא פרוס לרעב לחמך. הנה יש לנו ראייה מפורשת, שאפילו עכשיו צריך לפרנס ולדאוג לעניים. בכך הוא סתם לו את הפה, והעניין הסתדר.

בספר אמת ליעקב [מובא בס' מרגניתא דר' מאיר פרק א' אות ו' דף י' ע"ב] כתוב, כי זאת הסיבה שאנחנו מבקשים, 'בזכות של רבי מאיר'. הרי כידוע, עושים קופות צדקה, לרבי מאיר בעל הנס. א"כ הוא כותב כך, נטיתי ליבי לחקור ולדרוש, מדוע זכה הקדוש רבי מאיר בעל הנס זיע"א, שיהיו נודרים לו נדרים ונדבות דהיינו צדקות על שמו, ולא ע"ש תנא אחר? מה? אין צדיקים אחרים? אין עוד תנאים? דיש גדולים ממנו קבורים בעה"ק טבריה, דהיינו רבי

לכן, העונש הזה הוא לדורות. עד כמה הוא עומק הדין. הרי הם רק רצו לבייש, לא ביישו בפועל, ואעפ"כ. אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה.

ובסופו של עניין, חזרנו לתחילת הדברים, ננעוץ את סיום הדברים בתחילתם. העונש למי שפוגע בכבודם של בית דוד, הוא עונש נצחי. כמו החשמונאים, שנכרת זרעם רח"ל. אם כן, כמה צריך להיזהר בכבוד בין איש ובין רעהו. ובפרט, בכבוד מי שהקב"ה בעצמו, נתן לו את הכבוד. הקב"ה קבע מדרגות בחשיבות, כהן לוי וישראל, הכהן ראשון כמו שנאמר, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. אחריו הלוי, ואח"כ הישראל. אין שאלות, למה הוא ראשון, והוא שני, ואתה שלישי? א"כ ה"ה בנ"ד, אם הקב"ה רצה, שזרע דוד יהיו יותר מכובדים, זהו מה שרבן גמליאל רצה. דרגא א' נשיא, דרגא ב' אב"ד, דרגא ג' חכם. הוא לא התכוון ח"ו לכבודו העצמי, אלא לשם שמים. חושבני שזאת היא התשובה.

אמנם הבן איש חי, בספרו בן יהודע, דרש זאת לשבח, כמו שהבאנו. אבל הסברנו, שהדבר לא כ"כ פשוט, לקבוע שהלכה כרבי מאיר. אולם מצד אחד, אכן סוף סוף יש לו את הזכות הזאת, שבזכותו ישנה עמידה לעם ישראל. כיון שיש תירוץ כזה של הגאון בן יהודע, זה לא כלל כך בושח לר' מאיר.

מדוע נותנים צדקה לזכות רבי מאיר בעל הנס דוקא, ומה הפירוש אלהא דמאיר ענני. במסכת בבא בתרא [דף י' ע"א] כתוב כך, שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע, אם אלדיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? א"ל, כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. לנו ישנה הזכות, בכך שאנחנו דואגים לעניים. א"ל, דהיינו טורנוסרופוס, [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם. אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על עבדו

עקיבא שהיה רבו, ורבי יוחנן בן זכאי שהיה רבו דרבו, ולא מצינו בשום מקום שנודרים נדרים על שמם?

הוא מביא את הגמ' הנ"ל וטוען, כיון שישנה מחלוקת, האם אנחנו קרויים בנים או עבדים, ולפי רבי מאיר אנחנו נקראים בנים, אפילו שלא עושים רצונו של מקום, לכן אנו נודרים לעילוי נשמת רבי מאיר. שהרי אם תאמר, שאין אנו נחשבים בנים, אזי הצדקה אינה טובה. ואדרבה, ההיפך, זהו כביכול נגד רצון ה'. אבל לפי רבי מאיר, שאנו נקראים בנים, א"כ נבקש בזכות רבי מאיר בעל הנס, שהוא בעל הדעה הזו, ויהיה הוא לנו מליץ יושר. כך הוא מתרץ בסוף, כיון שכל קיום מצות הצדקה, תלויה בדעת רבי מאיר, דסבירא ליה דאפילו כשאנחנו עושים רצונו של מקום, קרויים בנים, ועל ידי זה מתקיים הצדקה, לא כן לדעת ר"י דס"ל דנקראים עבדים, אין הצדקה נחשבת לכלום, ואדרבא מגרעות נתן. אי לזאת, נודדים נדבות על שמו, ר"ל אנו נותנים זאת הצדקה על דעתו, שהוא סובר דאפי' כשאין עושים רצונו של מקום נקראים בנים, ובזה יש שכר טוב לפעולתם, באופן דהיסוד מוסד של מעשה הצדקה הוא, רמב"ה זיע"א.

בגמרא [עבודה זרה דף יח סוף ע"א] מובא המעשה של רבי מאיר, עם השומר של בית האסורים, שלא רצה השומר לשמוע לו. העניין ידוע, לכן רק נזכיר זאת בקיצור, ואז הוא ניסה אותו עם הכלבים, הוו הנהו כלבי, דהוו קא אכלי אינשי. שקל קלא, רגב עפר, שדא בהו. הוו קאתו למיכליה. אמר, אלהא דמאיר ענני. שבקוה.

שואל מהרש"א, איך אמר רבי מאיר, 'אלהא דמאיר ענני'? היאך ייחד ר"מ שמו של הקב"ה על עצמו בחייו? וכפי שמביא רש"י [בראשית כ"ח, י"ג] על הפסוק אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק, וז"ל, אע"פ שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם, לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר [איוב ט"ו, ט"ז] הן

בְּקִדְשׁוֹ לֹא יֶאֱמִין. כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו. אבל רבי מאיר, הוא אז היה עדיין חי.

ומתריך מהרש"א, דלא אמר אלהא דמאיר וכו', רק לסימן בעלמא על שמו, ולא נתכוון כל עיקר על שמו. רק נתכוון, אלהא דמאיר לארץ ולדרים עליה, הוא יעננו. או שאמר, אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת, בנס הנרות של חנוכה, הוא יעננו להציל אותנו בנס מידיהם. כעת אנחנו כבר לא תחת שלטון היוונים, אבל עדיין תחת שלטון אחר.

א"כ יוצא, כי בעצם בזמנו של רבי מאיר, לא יכלו להגיד אלהא דרבי מאיר עננו. ומה שמוסיפים היום 'רבי מאיר', כי הוא כבר מת, ואחרי שהוא מת, בודאי כבר אפשר להגיד זאת.

אולם יתכן, כי לפי מה שאמרנו מקודם, אולי הקושיא בכלל לא מתחילה. ניתנה רשות אפילו לתלמיד קטן כמוני, להעיר הערות. תורה אמת כתיב בה. ולכל אחד יש את חלקו בתורתנו הקדושה. אפשר שישנו הבדל. כשהוא אומר 'אלהא דרבי מאיר', דהיינו האלוה של רבי מאיר, כשהגוי יגיד זאת, הכוונה רק לאפוקי ע"ז. כיון שהגוי לא היה מסכים להגיד 'אלדי ישראל' כיון שהוא גוי, ואינו מוכן להודות בטעותו, משום כך הוזקק ר' מאיר לעשות משהו פרטי על שמו. לכן הוא אמר, 'אלהא דרבי מאיר'. פירושו, הקב"ה, האלוה של רבי מאיר בלבד, לא של הגוי. לאפוקי אלהים אחרים ח"ו. אבל אין פירושו, שהוא מייחד את שמו על שם הצדיק. הכוונה בזה רק לאפוקי ע"ז. מי יציל אותי? מי יענה לי? האלוה של רבי מאיר. יש לפלפל עוד בזה, אבל אכמ"ל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

נהפך העניין אצלם, למאכל של זלילה. וק"ו שהדבר חמור יותר עכשיו, נשכח מהם שעברנו את הימים הנוראים, ר"ה ויום כיפורים והושענא רבה. נשתכחה מהם אימת ימי התשובה שעברו, ועדיין חתימתם תלויה ועומדת. הרי דיברנו על כך בשנים שעברו ועיין שיעור מוצש"ק מקץ ה'תש"ע, שיש האומרים כי עניין החתימה, תלוי ועומד עד חנוכה. ויום 'זאת חנוכה', הוא סיום החיתום וגמר המשפט.

מרן שליט"א פונה לציבור בשאלה: כיצד אתם רוצים שאקרא זאת בפניכם? בתימנית או בעברית?

הציבור עונה: בתימנית.

טוב, אקרא לכם בלשון תימנית, כנראה צורת הקדושה משפיעה יותר. לשה"ק מוסיף לאדם קדושה. אבל מאידך, אני לא יכול לומר בתימנית 'סופגניה', כי זה לא בלשוננו, אני יכול להגיד 'אולי סופגנין'... כלשון חז"ל במשנה מסכת חלה. א"כ כשאגיד 'סופגנין', תדעו שכוונתי לסופגניה.

ויהי כראות האדם כי טוב הסופגנין למאכל, וכי תאוה הוא לעינים, גדולה ונפוחה כגודל ארבע ביצים, אבקת סוכר לבנה פזורה על גביה, ומרקחת אדומה עשויה מפירות מבושלים מבצבצת מתוכה, זהו מה שנקרא היום 'ריבה', ויפתח פה גדול ועצום, שיעור כניסתה לפה כאחת, לצאת ידי חובתו "מן המובחר". ועודה בכפו יבלענה, ולא נודע כי באה אל קרבנה, משחית נפשו הרוחנית הוא יעשנה. הלוא זו דרך תרבות יון לאכול בלא לפרסה לחתיכות קטנות פחות מכביצה.

אין זאת דרך הנימוס ועדינות הנפש, לאכול כך. אדם האוכל לחם, צריך שיטול בידו פחות מכביצה, זאת ההלכה ועי' שו"ע סי' קע סע' ז. ובזמנינו שערי תירוצים לא ננעלו, היום כך זה נחשב נורמלי, אפילו פרוסות (סנדוויץ' בלע"ז), אעפ"י שיש מי שכתב שבמיני מאכלים שהדרך כיום לאחוז בהם כביצה ולאכלם כך, כגון פיתה

עניין דרך ארץ באכילת סופגניות, לא

בגרגרות ורעבתנות.

הערה מהקהל: מרן שליט"א רצה להגיד עוד משהו, מהו?

תשובת מרן שליט"א: כתבתי דבר מה מיוחד, אקרא לכם אותו מתוך הכתב, יש עניין של 'אותיות מחכימות' כידוע.

בזמנים הללו, רבים נואלו להיות להם ימי חנוכה, זמן מיוחד מיוחד לאכול הרבה סופגניות. חג חנוכה, הוא דבר רוחני, הנרות רומזים לאור הגנוז. אבל לצערינו, הורידו זאת לדברים גשמיים, וזה נהפך חג של סופגניות. רבים נואלו, פירושו ניטפשו. נהיו טפשים. תרגום 'אשר נואלנו' [ס"פ בהעלותך] דאיטפשא. סופגניות מתוקות, עשויות מבצק מטוגן בשמן. אף כי עיקר כוונתם רצויה, מפני שהנס נעשה בשמן של המנורה, ולפיכך עשו סימן לזה שהסופגניה מטוגנת בשמן, אבל התוצאה אינה ראויה. ואפרש שיחתי. הבחנתי בילד בר דעת, כבר בר"מצוה. המשפחה, משופרי שופרי. הגישו לו סופגניה, וראיתי בעיניו ובתנועותיו את ההשתוקקות לאכלה. אבל הקדמתי לו, 'הבט, אין זו שורת דרך ארץ, לאכול זאת כך. אלא תחתוך ותחלק זאת לכמה חתיכות, ואז תאכל'. כוונתי היתה, בכדי שלא ייראה כרעבתן. הוא ענה לי בשלילה נחרצת, 'לא, מה פתאום? כך אוכלים את זה'. ניסיתי להסביר לו, אבל דבריי נפלו על אזנים אטומות.

חושבני שהסיבה לכך פשוטה, הדור הזה, לא חונך כראוי. כמרכן כבר הורגלו לאכול 'פיתה פלאפלי', ובכך לפתוח ולפעור את הפה בלא מחסום, אין גבולות ואין הגבלות. אין זאת אלא תרבות יון. במקום שאנו נהיה החשמונאים, כנגד היוונים, הלכו לדאבוננו בדרך אומות העולם, והדבר מתבטא באכילה גסה, שאינה דרך ארץ. פשוט לא מחנכים את הילדים מקטנותם כפי שצריך, לא מתאים להם. לכן כתבתי כמה מלים, בכדי לשבר את האוזן.

האדם, מהדבר הקטן לדבר השני, ובסוף זה מחלחל ומשפיע. דרך ארץ, קדמה לתורה.

והמקום ברוך הוא יזכנו ברחמי, שאור הימים האלה וקדושתם, יאירו בעזרת ה' בקרוב, אור חדש על ציון תאיר, וימלא כל משאלות ליבנו וליבכם לטובה, אכי"ר.

דרך ארץ באכילת סופגניות, לפרוס את הסופגניה לארבעה חלקים

וסנדויץ, אינו נראה כרעבתנותא ואפילו בימות החול, אין זה מתקבל על דעתנו, ובפסקי תשובות כרך שני הובא הדבר כשנוי במחלוקת, ובעבר ושיעור מוצש"ק שלח לך התש"ע] כבר דיברנו על-כך בהרחבה. ומאיפה באה המלה סנדביטש. בקיצור, הכל בא ממצאצי עשיו, הלעיטני נא מיד האדום האדום הזה, ועליהם אתאמר דרך ארץ פלשתים, זה המוסר ודרך ארץ של-פלשתים. אני מתכוין למליצה, כמובן. ודרך אגב, מקור הפיתה פלאפל, נודע לי כי באה מהפלסטינאים. שם בדרום א"י, עזה וסביבותיה. תפסיר רס"ג למלה פלשתים, פלסטיניין. הגרא"מ שך בזמנו כבר התריע על חוסר דרך ארץ שבאכילת פיתה פלאפל, הנפוצה כיום. והיכן הם החשמונאים, שינצחו את המתיוונים החדשים הללו?

וכבר נהגו 'להחמיר' בזמננו, להקדים ולאכול סופגנין משנכנס כסליו, ומיום א' דר"ח לחומרא, ואח"כ נהגו להדר בזה ממרחשון, אלו המהדרין, וזה מקרוב נהגו כמנהג המהדרין מן המהדרין מיום אסרו חג הסוכות. כבר מאז, הסופגניות נמצאות בשוק, זאת היא ה'עונה'. והטעם מובן, מסתמא יש לכך סיבה, זכר לנס, עשו גזירה-שוה, כשם שסוכה שמונה ימים ונותרה כך תיקנו חכמים שמונה ימים, ואיתקוש להדדי.

שבח לאל, שברא את בית הבליעה שלנו, שלא יכיל יותר משיעור ביצה אחת. הגמ' אומרת במס' יומא ודף פ ע"א, אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת התורנגולת. אם כן, טוב שלפחות בגרון אי אפשר לבלוע את כל הכמות הזו בבתי-אחת כבהמה גסה.

בקיזור חושבני כי הנושא הזה צריך תיקון, ולא להתפעל. ישנם הרבה דברים הנידושים היום, וזהו עקב תשמעון, דברים הנידושים בעקב, ולא שמים לב, כי אלו דברים קטנים. זוהי אינה הלכה או איסור, למי שעושה זאת. אבל מהדברים הקטנים האלו, היצר הרע מושך את

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741